

Dr. Jakob Hurt on neid teadsi, kellega algab uus ajastu rahvaluuleteaduse ajas. Alustanud 1860. aastal na kodukülas Himmastes gilaulede kirjanekut, jõus ta väsimatute katsetuste kogemuste najal niikaugele, suutis 1888. aasta veebruaris ärtsikuus avaldada täiusliku askutse, mis sisaldas vajakude rahvaluuležanride, undi ja kombelooliste küsiste loetelu koos kogumisetodi näitamisega. See avaliti «Olevikus» (nr. 8, 9, 10, 11, 22. veebruarist kuni 11. märtsini 1888) ja «Eesti Posti» pealkirja all «Paar vid Eesti ärksamaile poega-e ja tütardele». Tulemused i hämmastavalt produktiiv-. Algas tihe kaastööde vool, lest kujunes välja kaastööe võrk, kelle tegevus peedub hästi Hurda perioodilt ilmunud aruannetes.

Tida siis Hurt uue üleskut- ja taotles?

Ügupoolest jätku senisele le, aga hoopis süvendatu- lt. Senises töös saadud kon- nusi kasutati oskuslikult ja hjalikult.

Palveid poegadele ja tütar- e oli esitatud varemgi, küll ste pealkirjade all. Kunagi nud abipalved olnud asja- l, nagu väidab paluja. See- dne palve ületab kõik eel- sed oma sisu, ulatuse ja struktsioonide poolest. Esi- ne palve peab silmas mur- materjale, teine aga rahva- üležanre, millele lisaks va- takse veel andmeid rahva- undi ja kommete alalt. Mur-

detekste vajatakse uurimisma- terjaliks. Igast kihelkonnast loodetakse saada ikka mõned leheküljed, parem kui need oleksid rahvajutud. Rahvaluu- leprobleemid on seekord esi- tatud ulatuslikumalt. Küsimu- sed seostuvad paljude objek- tide ja mõistetega. «Olevik» annab üleskutsele veel oma- poolse soovitus.

Esimeses palves taotletakse kahe kärbse tabamist: 1) and- meid keele uurimiseks; 2) mur-

jalide murdepärest üleskirju- tust, mis lisab neile väärtust keele uurimise aspektist. An- toloogiasse «Kaka keelt» (1906) on jäetud murdesõnu tead- likult, sest «murdelisused on meie laulude rikkus, meie suur vara ja ilu.»

Teine palve on suunatud kõikidele, «kes iganes sulge os- kavad pruukida, oma rahvast tunnevad ja meie vanaja tundmiseks terakesi kokku ta- havad kanda».

100 aastat algusest

des tehtud rahvaluuleüleskir- jutused on teadusele väärtus- likumad. Otsesõnu väljenda- mata selgub soov, et rahvaluu- leuurijagi saaks tuttavaks murretega.

Kõigepealt loodab Hurt saa- da kihelkondade murretest esialgse pildi. «Üks keel saab siis alles täiesti tutvaks ja sel- gekks, kui tema murdeid ehk külade ja kihelkondade kõne- viisi hästi tuntakse. Teadusli- kuks keeleuurimiseks on mure- rete tundmist hädaste tarvis ja otse murretes on palju tea- duse tuuma.» Hurt nõudis pide- valt materjalide murdes kir- japanemist. Ta kavatsevat kir- jutada koguni «Eestikeele mure- rete raamatut».

Sõnade ja teksti kirjaneme- miseks andis ta kuus reeglit. Aruandes Venemaa Teaduste Akadeemia Ajaloo ja Filoloogia osakonnale 15. nov. 1890 rõhutas Hurt kogutud mater-

«Mina palun armsaid lugi- jaid igasuguseid rahvamäles- tusi ehk vanavara, mis esiva- nemate elust tunnistust anna- vad, paberisse panna ja lah- keste minu kätte saata.» Ka mälestuskillukestest piisavat.

Materjali rohkus rõõmustab ja julgustab, küllap siis ehitus saab kõlblik.

Mis on esmatähtsad meie muinasaja tundmiseks, selgub järgmisest loetelust.

I. Vanad Eesti regilaulud, nagu on avaldatud «Vanad Kandle» ja edasigi avaldati. Tekkis päris huvitavaid olu- kordi. Nimelt seisis Haljala kihelkond nende hulgas, kust kuni 1888. aastani polnud mi- dagi saadud. Just Hurda üles- kutse järel kogunes Haljalast rikkalik materjal, eriti laule, kust tuli välja ka oluliselt terve, ruineerimata laulukogu. See saadi kokku üsna lühike-

se ajaga, kokku 3700 lauluteksti, 1123 laulutüüpi.

II. Eestirahva ennemuistsete jutud. Seni oli neid vähe kirja pandud. Kõik senine oli pel- galt alustus, enamik materjali oli alles kirja panemata. See- juures ei tee Hurt vahet muin- asjutu ja muististe vahel.

III. «Eestirahva vanadsõnad e. tarkuseterad». Hurt on veen- dunud, et rahvasuus leidub sen- nistest kogumistest hoolimata veel küllalt vanasõnu.

IV. Vanad mõistatused.

V. Vanad kombed ja pruugid.

VI. Vana rahvausk ja eba- usk.

Kahest viimasest rühmast on Kreutzwald ja Wiedemann palju kirja pannud. Muidugi leidub täitmata auke veel kül- lalt. Kuidas ka ei oleks, aga vana põhi võimaldab kindlasti edasiehitamist.

Ja jälle põhjendab Hurt va- jadust välisabi saamiseks. Üks mees ei jõua ju kõike vajaliku ära teha. Seepärast ooda- taksegi, et kel võimalik, jõu- duksooda appi tuleks. Aidata- gu teda selles isamaatöös.

«Tõsine töö, südameelik töö, see üksnes tõstab rahvast.»

Oma aja olukorra läbilõige oli Hurda otsusel järgmine. Vanade laulude kogumiseks on saabunud viimne aeg. Ühe inimpõlve järel pole võimalik enam midagi leida. Ennevanasti lauldi regilaule kõikjal, nagu praegu Setus. Setumaa on Hurdal kustumatult silmade ees ja sinna jäävadki tema isiklikud kogemused peatuma. Mujal Eesti alal on uusaja

vaim laulule suretavaks kat- kuks saanud.

Üleskutsed täis ärkamisaja- mõjulist isamaavaimustust leidsid tee kohalikkude intelli- gentsi, mõnevõrra ka ärksama- te talupoegade südamesse. Hur- da iga üleskutset võeti kui järjekindlat rünnakut või alar- mi parunite vastu, ja sellega ühineti. Ühtlasi võib sedastada ka eneseväärikuse tõusu.

Hurt orienteerus tekkinud olukorras ning juhtis õige- aegselt ja osava taktitundega need jõud rahvuskultuuri teele, mille üks oluline haru oli rah- valuule.

Vähetähtis ei ole ka Hurda võitlus eesti keele õiguste ja- luleseadmise eest. Avalik ja pidev kontakt rahvaga oli tema tegevuses väga oluline. Sel- leks ka artiklid «Eesti Posti- mehes» ja «Olevikus». Ta os- kas leida meelepärast pöördu- misviisi ja stiili.

Lubaduste kohaselt pani Hurt käiku plaanilise aruand- luse, mis sisaldab tänapäevani asendamatu jooksva töö ma- terjali.

Samal aastal tuli veel üks seletuskiri ajalehtedes suur- üleskutse tähelepanuväärsest vastuvõtust.

Rõhutagem veelgi, millise töökoorma Hurt puhtast asja- huvist oma õlgadele võttis ega väsinud.

Suurüleskutse lõpeb sooviga: «Saagu siis suguvendade ja sugude armastuse abiga meie esivanemate elupilt või- malikult täieline ja nägus.»